

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Drömmar och framtid

– Hur ungdomar i Haparanda talar om sin framtid

Dreams and future

– How the youth in Haparanda talk about their future

Martina Staxäng

Institutionen för stad och land
Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2017

Drömmar och framtid

- Hur ungdomar i Haparanda talar om sin framtid

Dreams and future

- How the youth in Haparanda talk about their future

Martina Staxäng

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2017

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: ungdom, identitet, kulturell identitet

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Det är precis i månadsskiftet mellan mars och april och det omgivande landskapet är fortfarande väl inbäddat i ett ordentligt snötäcke. Jag sitter på den stora och skumpiga bussen som skall ta mig och övriga passagerare från Luleå till Haparanda, en sträcka på ungefär 13 mil. Det är första gången jag befinner mig i denna delen av Sverige och jag tittar nyfiket ut genom fönsterrutan för att försöka ta in så mycket av det förbipasserande landskapet som möjligt. Längs vägarna växer det björk, tall och gran om vartannat. På många ställen går det skoterspår kors och tvärs och tidvis också parallellt med vägarna vi färdas på. Även människor på skidor, skridskor eller spark dyker upp i mitt synfält emellanåt. För mig som vuxit upp med västkustens ofta milda och blöta vintrar är kontrasten slående. När bussen kommit en bra bit på vägen så börjar många av ortsnamnen som flimrar förbi på vägskyltarna bli finska vilket skvallrar om att vi börjar närma oss vår slutdestination.

Under veckan som kommer gör jag flera resor runt om i kommunen vilket ger mig en uppfattning om avstånd och var de olika byarna ligger. Jag färdas över den vackra bron över till ön Seskarö och får en glimt av skärgården. Jag kör på småvägar som är omgärdade av snövallar nästan lika höga som bilen. Jag åker längs vägen som löper sida vid sida med den mäktiga Torneälven. Älven är mestadels täckt av is och jag finner det svårt att föreställa mig hur det ser ut här sommartid, utan all snö och is. Utan skoterspår och människor på längdskidor eller spark. Ena dagen strålar solen från klarblå himmel och förvandlar vägarna till en tjock, blöt sörja av smältande snö. Då gäller det att hålla sig på avstånd när bilarna passerar för att inte bli genomblöt. Nästa dag är himlen molntung och grå med snöflingor yrandes i den kyliga luften. Våren som kändes så nära dagen innan känns plötsligt långt borta igen. Detta varannandagsväder består under hela min veckolånga vistelse i Haparanda, en skärgårdskommun i Sveriges Nordöstra hörn precis vid gränsen till Finland. På andra sidan gränsen ligger den finska staden Torneå, Haparandas tvillingstad. Hade inte gränsen dragits precis där den är så hade det förmodligen heller inte varit två städer.

Sammanfattning

Den övergripande frågan i denna uppsats inom ämnet landsbygdsutveckling är hur ungdomar i Haparanda talar om sin framtid. Om var de tänker att den kommer att utspelas. Vad de vill att den ska innehålla. Vad som tillskrivs betydelse för att ha ett bra liv. Många val och beslut ligger ännu framför de ungdomar som på olika sätt har bidragit till det empiriska material denna uppsats bygger på. För vissa av dem är det snart dags att bestämma vilken gymnasieinriktning de vill läsa, för andra börjar det bli aktuellt att fundera på vad som händer efter gymnasiet. Var skall man bo och vad skall man göra? Vem vill man bli?

Materialet har sedan analyserats och tolkats med fokus på kulturell identitet, vilka normer och erfarenheter är det som kommer till uttryck hos informanterna? Resultatet visar på optimism inför framtiden, det finns en tro på att den går att påverka själv. Resultatet visar också på några av de föreställningar ungdomarna har att förhålla sig till, både när det gäller den egna identiteten och hur framtiden skall utformas.

Nyckelord: Ungdom, identitet, kulturell identitet.

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	5
1.1 bakgrund/presentation	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod	6
1.5 Analytiska verktyg	8
Kulturell identitet	8
2. Ungdomar i Haparanda	9
2.1 En introduktion till Haparanda	9
2.2 Finns det någonting att göra här?	11
3. Mitt liv 2040	13
3.1 Var vill jag vara?	13
3.2 Gärna ett hus lite utanför stan... ..	15
3.3 Att ha tid att göra det man vill	16
3.4 Betydelsen av att ha bil	18
4. Framtidsplaner	20
4.1 Hopp om framtiden	20
4.2 Att vinna eller förlora	22
4.3 Utbildning	24
5. Att få känna stolthet	26
5.1 ”De vet typ inte ens vad som finns här uppe”	26
5.2 Att känna stolthet	29
6. Slutord	31
7. Källor och litteratur	34
7.1 Litteratur	34
7.2 Otryckta källor	35

1. Inledning

1.1 bakgrund/presentation

Fröet till denna uppsats är en antologi med titeln *Detta djävla Norrland* som jag fick nys om i samband med att det började bli dags att fundera på uppsatsämne. Den utmanande titeln gjorde att jag inte kunde låta bli att börja bläddra bland sidorna. Det är en antologi som bygger på ett stort antal intervjuer om livet i svensk glesbygd som genomfördes kring 1970 på ett flertal platser runt om i landet. Att det skulle bli svårt att göra någon slags större uppföljning av dessa intervjuer inom ramen för en kandidatuppsats stod snart klart för mig och den idén förkastades tidigt. Däremot så väckte texterna många funderingar. I antologin målas det upp en tämligen nattsvalt bild av framtiden för Sveriges glesbygder. Bland annat framstår det som att landets alla ungdomar på landsbygden lämnar densamma till förmån för städerna och kvar blir en åldrande befolkning och avfolkade byar utan hopp. Detta var för närmare 50 år sedan, men min uppfattning är att samma bild målas upp från många olika håll också idag. *Unga bor i storstan – äldre i glesbygd* är exempelvis rubriken på en publikation från SCB gällande befolkningsutveckling i olika kommungrupper¹. Ungdomar sammanlänkas gärna med ett liv i urbana miljöer (Löfgren 1991, Waara 1996). Det är där möjligheterna anses finnas. Där någonstans väcktes min nyfikenhet kring hur ungdomar uppvuxna i en landsbygdskommun tänker kring och pratar om sin egen framtid idag. För det finns ju trots allt ungdomar även utanför storstäderna, trots många budskap om motsatsen. Hur vill de att den ser ut och var tänker de sig att deras framtid utspelas?

1.2 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med denna uppsats är att undersöka hur ungdomar i Haparanda talar om sin framtid. Hur tror de att den kommer att se ut? Vilka drömmar finns? För att uppnå detta har jag utgått från följande frågeställningar:

¹ http://www.scb.se/statistik/_publikationer/le0001_2010k03_ti_05_a05ti1003.pdf

- Hur ser de egna framtidsplanerna ut?
- Vilka begränsningar och möjligheter upplever de sig ha?
- Var tänker de sig att deras framtid utspelar sig?

1.3 Avgränsningar

Denna uppsats är rent geografiskt avgränsad till Haparanda kommun. En annan avgränsning som har gjorts är att ungdomarna i uppsatsen alla är inom åldersspannet 13 till 19 år. När jag refererar till ungdomar eller unga i uppsatsen är det alltså personer i dessa åldrar som avses.

1.4 Metod

Empirin till denna kandidatuppsats har samlats in genom fältstudier på plats i Haparanda kommun under en dryg veckas tid. Det insamlade materialet kan sägas bestå av tre olika delar som alla är insamlade genom olika kvalitativa metoder.

Den första delen består av intervjuer med tre ungdomar i Haparanda som är involverade i olika projekt och aktiviteter riktade mot unga i kommunen. Urvalet av informanter baserades till stor del på dessa engagemang. Dessa intervjuer har varit halvstrukturerade till formen för att ge dem utrymme att lyfta fram det just de tycker är viktigast. Jag har haft några på förhand förberedda frågor men i övrigt har jag strävat efter att försöka få till ett löpande samtal snarare än en strikt intervju (Fägerborg 2011). De har både intervjuats om sitt engagemang och vad det arbete de utför innebär, men också om hur de själva upplever det är att vara ung i Haparanda. Jag har också intervjuat kommunens fritidschef samt kommunalrådet för att få en större inblick i kommunens arbete riktat mot ungdomar. Dessa två intervjuer har främst bidragit med att ge mig en bredare förståelse för materialet och de används därför sparsamt direkt i min text. Alla intervjuer spelades in. I efterhand har jag lyssnat igenom intervjuerna igen samt renskrivit och sammanfattat dem.

Den andra delen består av 19 stycken uppsatser skrivna av högstadiel elever i årskurs åtta och nio utifrån temat *mitt liv 2040*. Det gemensamma temat för

uppsatserna bestämdes av mig, men i övrigt har eleverna haft fria händer att själva utforma sina uppsatser i förhållande till temat och välja vad de vill lyfta fram och berätta. Dessa texter har jag sedan använt för att försöka hitta återkommande mönster och teman för att på så sätt få en bild av hur ungdomarna tänker sig att deras framtid kommer att gestalta sig och hur de skulle vilja att den ser ut. Innan själva uppsatserna skrevs så hade jag varit i kontakt med både skolans rektor och den lärare som ansvarar för svenskundervisningen för att presentera mig och mitt projekt. Läraren informerade sedan eleverna om mitt projekt några dagar innan tiden för själva uppsatsskrivandet. Jag skickade även ut ett informationsbrev till eleverna och deras föräldrar som beskrev mitt syfte med projektet samt kontaktuppgifter till mig ifall det fanns några frågor eller oklarheter. Deltagandet var helt frivilligt och alla uppsatser lovades anonymitet.

Den tredje delen bygger på deltagande observationer, främst på fritidsgården Station, som också kallas för ungdomens hus, inne i centrala Haparanda. Jag har hängt på Station och bland annat deltagit i jidder tillsammans med ett femtontal ungdomar. Jidder går ut på att alla sitter i en ring, någon slänger ut en fråga och sedan får alla besvara frågan i tur och ordning. Här fick jag ett utmärkt tillfälle att själv ställa frågor som jag ville ha svar på, men också observera gruppdynamiken och notera vilken spontan reaktion vissa frågor väckte på ett sätt som inte hade framkommit om jag intervjuat dem en och en.

I uppsatsen har jag också strävat efter att uppnå validitet och reliabilitet, som handlar om trovärdighet. Reliabilitet innebär hur tillförlitligt resultatet är. Går resultatet att upprepa? För kvalitativa studier likt denna där materialet samlats in via samtalsliknande intervjuer och deltagande observationer kan det vara svårt att exakt upprepa en materialinsamling vid ett senare tillfälle (Öhlander 2011). Men genom att följa mitt syfte och mina frågeställningar har jag försökt uppnå så hög grad av reliabilitet som möjligt. Validitet handlar om att mäta det som är avsett att mätas, att det insamlade materialet en korrekt bild av det som skulle studeras (Öhlander 2011). Min uppsats bygger på vad informanterna delat med sig av till mig och det har sedan varit mitt ansvar att återge deras berättelser på ett så korrekt sätt som möjligt.

Alla mina informanter har anonymiserats. Ett skäl till detta är att många av dem är minderåriga. Haparanda är dessutom en ganska liten kommun där ”alla känner alla” som några av informanterna har uttryckt det. Det gör att det kan vara känsligt att skriva ut deras riktiga namn. De informanter jag har intervjuat samt de som har skrivit uppsatser har informerats om syftet med mitt arbete och är medvetna om att det de sagt eller skrivit kan komma att användas. Även under mina deltagande observationer har jag presenterat mig och mitt syfte, men då det ofta skett i en miljö där ungdomar kommit och gått kan det hända att någon inte fått ta del av informationen. Ansvarig vuxen på plats har dock på förhand informerats om min närvaro och mitt syfte och har kunnat svara på frågor i efterhand. De har också fått mina kontaktuppgifter. Det skall också poängteras att det jag har varit intresserad av att undersöka är hur ungdomar som grupp talar om sin framtid, inte som enskilda individer. Det jag i uppsatsen lyfter fram är således exempel på återkommande teman och mönster, inte vad en enskild individ ger uttryck för.

1.5 Analytiska verktyg

Med hjälp av olika analytiska ingångar har jag tolkat mitt empiriska material. Begreppen nedan kan ses som verktyg som hjälpt mig att se materialet ur olika vinklar. Jag har använt mig av följande begrepp i min uppsats:

Kulturell identitet

Min förståelse och användning av begreppet identitet i denna uppsats bygger på ett konstruktivistiskt perspektiv som ser kulturell identitet som något flexibelt snarare än beständigt (Alsmark 1997:11). Identitet blir på så sätt snarare ett verb än ett substantiv. Vi har inte en enda, fast, identitet som följer med oss hela livet utan snarare en uppsättning av identifikationer som kan variera beroende på sammanhang. Etnologen Gunnar Alsmark gör liknelsen att identitet kan ses som en skjorta, som man byter, istället för att betrakta identitet som en del av själen (Alsmark 1997). Begreppet kulturell identitet belyser just detta, att identitet är någonting föränderligt och att det är något som är sammansatt av olika delar. Normer, värderingar och tidigare erfarenheter spelar in. Men dessa kan också variera beroende på

sammanhang och därigenom kan även den egna identiteten variera och ta sig olika uttryck vid olika tillfällen och inom olika sociala situationer (Ziehe 1984, Alsmark 1997, Reimer 1997). Den kulturella identiteten är meningsskapande, den ger mening och begriplighet åt verkligheten (Reimer 1997). Detta innebär exempelvis att den kommer till uttryck som beskrivningar och åsikter om verkligheten mer än som deklamationer om 'vem man egentligen är'. Frågor som: *Hur pratar ungdomarna om Haparanda?* och *Vad innebär det att ha ett bra liv?* blir därmed en ingång till min förståelse av kulturella identiteter.

Diskussionen kring kulturell identitet fungerar som ingång till mitt material och hjälper mig att få syn på vad det är som ligger bakom olika handlingar och utsagor. Vilka normer, värderingar och erfarenheter är det som kommer till uttryck? Vad är det, både lokalt och globalt, som bidrar till att forma vad som upplevs vara möjligt att göra eller sträva efter? De strategier och kunskaper som utvecklas i samspel med omgivningen är av intresse här.

2. Ungdomar i Haparanda

2.1 En introduktion till Haparanda

Det [bästa med Haparanda] är väl naturen och sen att vi bor liksom vid en gräns. Att man kan åka över till Finland närsomhelst. Det är väl det liksom det coolaste. Det är väl det som är ganska roligt med att bo här då, att man kan vara i två länder liksom så ofta. Och sen har man ju liksom, eller jag har i alla fall det, också naturligt två språk. Det är ju lite roligt att man förstår. Det är ju ändå två olika länder och två olika språk men ändå förstår man varandra. Det känns ganska, hur ska man säga, så här rikt. Ganska häftigt faktiskt. Det är också inte så många landsgränser som är så här fredliga. Att man bara kan passera, det är inga konstigheter. Och att man kan samarbeta och så. Det är också ganska roligt... att det liksom är så unikt.

Ovanstående citat kommer från en av mina intervjuer och sammanfattar väldigt väl vilka svar jag oftast fick vid frågan om vad det bästa med Haparanda är. Samtidigt ger det en bra beskrivning av kommunen och vad

som på många sätt utmärker den. Den gemensamma historia och kultur som finns i Tornedalsområdet är något som gör platsen unik och som spiller över i kulturell identitet.

Haparanda är en landsbygdskommun² i Norrbotten med knappt 10 000 invånare (SCB 2016). Ungefär hälften av dessa bor i centralorten Haparanda. Det finns dessutom ett flertal mindre byar utspridda runt om i kommunen. Själva centralorten Haparanda gränsar till den finska staden Torneå. Att Haparanda är en gränsstad och att Finland är nära märks på många sätt. Många i kommunen talar både svenska och finska eller meänkieli och drygt 4000 av kommunens invånare är födda utanför Sverige (SCB 2016). Många av dessa utlandsfödda kommer just från Finland. Haparanda-Tornio, tvillingstäderna, samarbetar inom många olika områden. Ett område är näringslivsutveckling och ett större handelsområde är etablerat precis vid gränsen. Här öppnade bland annat sitt nordligaste IKEA-varuhus år 2006 vilket rönt en hel del uppmärksamhet. Med IKEA kom även många andra nya etableringar till området vilket både gett nya arbetstillfällen och lockat till sig kunder från ett stort geografiskt område.

Ett annat samarbete finns inom utbildning; på Språkskolan i Haparanda läser elever från både Haparanda kommun och från Torneå. Det finns flera grundskolor spridda över kommunen, gymnasium finns däremot bara inne i Haparanda. För vidareutbildning efter gymnasiet får ungdomarna i de flesta fall söka sig utanför kommungränsen. Undantaget är en folkhögskola som finns i centralorten och som främst erbjuder utbildningar inom musik, design och ljudteknik.

I Haparanda finns det också ett aktivt ungdomsråd som fokuserar på att göra det bättre för ungdomar i kommunen. Ungdomsrådet ger unga en chans att göra sina röster hörda och få inflytande över sin vardag. Genom ungdomsrådet får ungdomar en formaliserad kontaktyta för att komma i kontakt med kommunens politiker och tjänstemän. De fungerar exempelvis

² Enligt Jordbruksverkets definition 2016.

som en remissinstans till kommunfullmäktige och kommunstyrelsen³. De är bland annat delaktiga i att ta fram ett ungdomspolitiskt handlingsprogram med ett antal punkter som syftar till att förbättra situationen för ungdomar i kommunen. Ungdomsrådet är öppet för alla mellan 13 - 26 år och medlemskapet är gratis.

2.2 Finns det någonting att göra här?

Det väldiga, gamla stationshuset i tegel med närmare 100 år på nacken fungerade en gång som en knutpunkt mellan öst och väst, för människor och gods på resande fot. Idag är det fortfarande en plats för möten, men den gamla tågstationen är numera omvandlad till ett Ungdomens hus. Och detta är verkligen ungdomarnas hus, inte minst under kvällstid. När jag kliver in genom den tunga porten är stämningen en helt annan än när jag tidigare varit här under dagtid. Det är stimmigt och högljutt, rösterna ekar och försvinner uppåt mot det höga taket. Från ovanvåningen hörs någon eller några som sjunger och spelar gitarr. Framför mig sitter några ungdomar i femtonårsåldern. Några fortfarande med de bylsiga vinterjackorna på, andra i tjocktröjor. Att vädret utanför än en gång slagit om till kallare temperaturer märks. De flesta har rykande kaffekoppar framför sig på bordet och det diskuteras livligt olika trafikregler. Vem är det egentligen som skall ge företräde för vem?

Hit får alla mellan 13 och 19 år komma. Under min vecka i Haparanda nämns Station gång på gång. För många ungdomar är detta en självklar samlingsplats. En plats för att lira lite musik, spela spel eller bara sitta och snacka över en kopp kaffe. Under fredagar och lördagar finns det dessutom en buss, kallad Tåget, som åker runt och hämtar upp och lämnar av ungdomar som bor ute i byarna vilket gör Ungdomens hus mer lättillgängligt också för dem som bor utanför centralorten. Just den här kvällen sitter jag med i en grupp på 10 – 15 personer som samlats i några nedsuttna soffor i ett hörn. Jag lyssnar på deras samtal och flikar in med frågor här och där. Den spontana

³

<http://www.haparanda.se/haparandastad/kommunochpolitik/sakandupaverka/ungdomsradet.4.2878092e13187d87223800011723.html>

reaktionen i gruppen på frågan om vad de tycker om Haparanda är spridda skratt och fnysningar. Här finns ingenting!

Det tycks finnas ett återkommande mönster bland de ungdomar jag kommer i kontakt med där man kollektivt ”ska” vara negativt inställd till sin uppväxtort, Haparanda. Detta framkommer både vid mina deltagande observationer och under de intervjuer jag gjort. Nedanstående citat kommer alla från olika intervjuer;

- Folk bara känner hela tiden att, va fan, allting är så litet, det går inte att bli någonting här.

- Ja, jag har i alla fall känt att dom flesta man pratar med dom skulle helst flytta härifrån direkt om de kunde. Så ja det känns som om den övervägande bilden är att det är negativt att bo här. [...] Det känns som att det är allmänt om man pratar med folk att de tycker att det är dåligt här.

- Jag upplever att folk klagat på att det inte finns aktiviteter. Och det är också ett av de starkaste argumenten för att man vill flytta härifrån. Att det är en tråkig stad. Att det inte finns något att göra här.

Dessa beskrivningar om hur det uppfattas att det är går att se som ett uttryck för en slags gemensam kulturell identitet. Gemensamma upplevelser och erfarenheter kommer till uttryck i att det är en tråkig plats. Men på individnivå så ändras den negativa tonen och alltfler positiva sidor med Haparanda lyfts istället fram, både hos de ungdomar jag pratat med och i det insamlade uppsatsmaterialet. De lyfter dessutom främst fram att *andra* känner och uttrycker sig negativt. Inte att de själva gör det. Detta speglas även i citaten ovan. På individnivå tas istället fördelar som trygghet, vänner och närhet till naturen upp. Att det finns möjlighet att utöva olika aktiviteter. Likaså att alla känner varandra och att det är lätt att vara med och påverka och göra sin röst hörd. Det framkommer också en önskan hos några om att det skulle vara annorlunda, att det inte skulle vara den negativa bilden som hela tiden lyfts fram och sprids utan att fokus istället borde flyttas till vad som faktiskt är bra och till hur saker ska göras bättre.

Ett sätt att se på dessa kollektivt utbredda negativa associationer är att se det som ett uttryck för en gemensam kulturell föreställning. En slags lokal diskurs som formar hur man talar om den egna uppväxtorten och de egna erfarenheterna. Berättelserna handlar om de egna upplevelserna men fogas samtidigt in i en redan befintlig och lokalt delad diskurs. Det går därför inte att särskilja berättelserna om deras verklighet från deras tolkning av densamma. Kulturella föreställningar och faktiska upplevelser vävs samman till vad som upplevs som egen erfarenhet (Hansen 1998:21). De enskilda berättelserna både kommenterar och bekräftar den lokala diskursen om vad det innebär att vara ung i Haparanda. Den lokala diskursen representerar därmed en sorts sanning, som emellertid utmanas av de individuella upplevelserna och berättelserna om dem. Det är i detta spänningsfält mellan de kollektivt utformade berättelserna, som i soffhörnet på Station, och de individuella framställningarna som ungdomarnas kulturella identitet formas. Om det finns en uppfattning om att det inte finns någonting att göra och att det inte går att bli någonting så länge man befinner sig på platsen så formar detta uppfattningen om vad som är möjligt att göra och inte göra. Samtidigt som denna kollektiva uppfattning inte helt kan hålla tillbaka de individuella drömmarna.

3. Mitt liv 2040

3.1 Var vill jag vara?

Det insamlade uppsatsmaterialet visar i stor utsträckning på en optimism gällande framtiden. Det finns en tro på att framtiden går att forma till stor del själv. Genom aktiva beslut och handlingar går det att nå den framtid som önskas. Exempelvis kan utbildning eller flytt skapa möjlighet för ett specifikt yrke. Denna tro på att det går att själv forma framtiden kan sägas vara förankrad i en kulturell identitet.

Ett av citaten som tidigare presenterades ger en bild av att många ungdomar i kommunen är negativt inställda till Haparanda och att om det vore möjligt att flytta därifrån så skulle många också göra det. I uppsatserna är det över hälften som uttalat planerar att flytta framöver, oftast är det till geografiskt

ganska närbelägna platser. Gällivare, Kalix och Luleå är några platser som nämns, även Torneå och Kemi på finska sidan finns med i diskussionerna. Några drömmer om ett liv utomlands och skriver att de vill se världen. En del specificerar inte exakt var de planerar att bo, men uttrycker det på ett sådant sätt att det skulle kunna handla om Haparanda eller en plats med liknande förutsättningar och geografi. Det är också ett flertal som visar på framtidstro och hopp om att kunna leva och verka i Haparanda i framtiden vilket kan ställas i kontrast till den negativa bild som målas upp ovan. Att det visst går *att bli någonting här*. En av uppsatserna, skriven av en 15-årig kille, visar tydligt på just det. Han ser sig också i framtiden som Haparandabo och målar upp en framtid där Haparanda som stad har utvecklats positivt och att befolkningen ökat kraftigt. Han skall, tillsammans med sin familj, resa mycket. Han ser sig själv år 2040 arbeta som chef hos Episerver, ett svenskt IT-företag som har kontor över hela världen. En dröm om att det går att bli framgångsrik oavsett plats och oavsett vad andra säger.

I uppsatserna presenteras många vitt skilda ambitioner och framtidsdrömmar, någon drömmer om ett liv i Florida och hockeyspelande i NHL, en annan om att arbeta som militär och bo i London eller USA, en tredje om att kunna köra skotare på heltid över hela Norrbotten. Samtidigt finns flera återkommande mönster eller teman i uppsatserna kring vad de ser som en önskvärd framtid. Delvis skulle dessa mönster kunna sägas vara något som ses som klassiska händelser eller steg på vägen mot att bli vuxen, så som att skaffa sig utbildning, eget boende, jobb och familj (Kåks 2007:105). Det finns en kollektiv föreställning om vad det innebär att bli vuxen, även om den inte är uttalad. Det blir därför givet för många att hänga upp sin berättelse kring detta. Att många av uppsatserna på flera sätt liknar varandra kan också ses som ett uttryck för att individen och den individuella berättelsen behöver förhålla sig till de gemensamma uppfattningar som finns om hur ett bra liv ser ut. Det finns kulturella värderingar som ger ramar för vad som är värt att sträva efter (Kåks 2007:71).

3.2 Gärna ett hus lite utanför stan...

En sak som är eftersträvansvärt är att ha ett bra boende, för många tycks detta vara förknippat med ett hus lite utanför stan. Här kan en viss skillnad mellan tjejer och killar ses. Tjejerna lägger i större utsträckning vikt vid hur deras framtida hem kommer se ut, de nämner renoveringar och moderna inredningar och ger mer precisa beskrivningar av hur huset skall vara utformat.

[...] övervåningen ska barnen dela. Alltså de har en toa med dusch och toalett m.m. och sedan inne i deras rum så har de stora sängar, walk in closet garderober. Sedan så ska jag och min man sova där nere, och där ska även köket och vardagsrummet vara. I köket vill jag ha en köksö. Jag vill också ha ett stort glasrum och där inne ska det vara en grill och utemöbler [...] Jag vill också äga en stuga och den ska också vara modernt inredd. - Tjej 15 år.

Killarna skriver istället i större utsträckning om vilka olika funktioner de vill ha, så som pool och ett stort garage där många olika bilar och skotrar får plats. För flera av dem tycks hemmet och hemmets betydelse på många vis kretsa kring garaget. De poängterar också att de vill bo i stora hus. Endast i tre av uppsatserna är det ett framtida boende i lägenhet som önskas och då är det utomlands eller i någon av Sveriges största städer som lockar. Att tjejerna i större utsträckning fokuserar på det framtida hemmet medan killarna drömmer om stora garage skulle också kunna ses som ett uttryck för traditionella könsroller där hemmet traditionellt sett ofta ses som kvinnornas område medan fordon och motorintresse är mer manligt kodat.

Vikten som läggs vid det framtida boendets utformning, utseende och inredning skulle också kunna ses som ett uttryck för en medvetenhet om vad olika saker uttrycker och symboliserar, och en önskan om att förknippas med just det. Ett hem berättar någonting om de som bor där. Berättelserna om de framtida bostäderna blir då ett sätt att uttrycka vem man i framtiden vill vara. Att få skapa ett hem som är alldeles ens egna, ett hem som speglar en själv och som man kan känna stolthet över och identifiera sig med. Det går också

att se här hur ungdomarna inte bara influeras av sin närmaste omgivning, utan också ständigt tar det av influenser utifrån som sedan infogas i den egna identiteten och kontexten. Här kan man också se vilket spelrum som finns idag för att för att skapa och forma en identitet. Ungdomar idag är inte bundna till en plats eller till traditioner på samma sätt som unga människor var för bara 100 år sedan. Vad som är möjligt att drömma om och föreställa sig idag var inte alltid möjligt att föreställa sig då (Ziehe 1984). Att vilja ha en swimming pool eller en walk-in closet kommer kanske inte i första hand från vad man har sett i omgivningarna under sin uppväxt utan visar på influenser utifrån, bilder av vad ett gott liv kan innebära. Man tar inte bara intryck från det lokala, utan även från globala sammanhang.

3.3 Att ha tid att göra det man vill

Fritiden ges också mycket plats i uppsatserna, att ha tid och utrymme för att umgås med vänner och familj är viktigt. Att kunna anordna filmkvällar eller grillkvällar nämns, likaså att kunna vandra i naturen och ta med hundarna på långa promenader. Utan att de själva nämner just livskvalité så är det ändå något det skulle kunna tolkas vara ett uttryck för. Att i framtiden ha möjlighet att resa mycket och se andra delar av världen är också något som värderas högt av några. Att kunna resa iväg och ta del av andra kulturer för att sedan återvända hem med nya kunskaper och minnen. I vissa fall så vill de som skriver om resor även bo utomlands och planerar att tala ett antal språk flytande. För dem finns framtiden i ett globalt sammanhang. I andra fall går det istället att se en tydlig vision om att vara rotad någonstans, men att detta inte behöver stå i kontrast till att kunna resa och ta del av andra kulturer och erfarenheter.

År 2040 vill jag bo i en gammalt hus på landet och renovera den med min man och mina två barn. [...] Vi skulle ha många lantbruksdjur. Som får, kossor, kycklingar, getter och ankor. [...] Jag, min man och våra två barn skulle resa mycket och skulle lära oss mycket om religioner och kulturer i olika länder. Vi skulle utforska och hitta våra egna vägar i landet. Vi skulle äventyra mycket och smaka på olika maträtter och drycker - tjej 14 år.

Betydelsen av att kunna resa och upptäcka nya platser och kulturer skulle även kunna ses som ett uttryck för en strävan om att fortsätta utvecklas och att söka förnyelse. I uppsatsen ovan blandas detta med att bo på en gård på landet och att ha djur, med att vara rotad och bo någonstans. Det går också att se ovanstående citat som ett uttryck för en önskan och en tro på att kunna röra sig fritt utan att begränsas av rumsliga villkor. Att ha en gård med djur och allt vad det innebär blir till en slags identitet som kan bytas ut till en annan, mer rörlig, vid behov. För dessa ungdomar verkar det inte finnas någon motsättning mellan en platsbunden framtid och en mer rörlig, global. Genom att kunna ta del av nya saker och upptäcka nya kulturer genom resande fås nya erfarenheter och kunskaper som kan sammanfogas i den egna identiteten. Att åka ut och resa kan också ses som ett steg på vägen mot att bli vuxen som ungdomar bör uppfylla för att passa in i den givna mallen (Kåks 2007:282). Här visas ett alternativ till det idealet, ett där det går att fortsätta att vara mobil och rörlig även efter familjebildning och eget hus. Det går också att se som ett sätt att ge sina barn möjlighet att ta del av andra kulturella sammanhang än det på uppväxtorten.

Fritidens betydelse kommer också i uttryck genom önskan om att äga olika fordon, främst hos killarna vilket jag senare återkommer till. Att det är önskvärt att ha skoter, båt eller cross för att kunna ta sig ut i skogen eller på älven för jakt och fiske speglas i ett flertal av uppsatserna. I flera av uppsatserna ges fritiden betydligt större utrymme än exempelvis framtida yrke och arbetsplats. Det skulle kunna ses som att det senare är av underordnad betydelse om det ändå finns möjlighet att utöva andra aktiviteter som tillskrivs större betydelse. En del av framtidsplanerna som framkommer är ganska platsspecifika, exempelvis att kunna köra båt på Torneälven. Då behöver man bo relativt nära Torneälven vilket delvis begränsar vilka jobb som är möjliga och framtidsplanerna verkar till viss del anpassas till detta. Är det istället den framtida karriären och ett specifikt yrke som är en viktig del av det framtida livet och identiteten så visar uppsatserna istället på en framtidsplanering som möjliggör att arbeta med just detta yrke, vilket inkluderar val av utbildning och bostadsort. Det innebär inte att fritiden per

automatik är mindre viktig, men att den i så fall anpassas till var man tänker sig det framtida livet tar plats.

3.4 Betydelsen av att ha bil

Ett annat återkommande tema i många av uppsatserna är bilar eller andra fordon. Antropologen Sherry Ortner menar att det i ett samhälle finns olika nyckelsymboler som är laddade med kulturella föreställningar, idéer och känslor (Ortner 1973). Bilarna skulle kunna ses som en sådan nyckelsymbol. Många har lagt stor vikt vid att beskriva vilka bilar de i framtiden tänker sig att de kommer ha. Vilken eller vilka modeller det ska vara, hur de ser ut och ibland även i vilka sammanhang olika bilar skall användas. Detta kan tolkas som att de också i framtiden ser sig själva i ett bilburet samhälle, därför ges bilen en självklar plats i deras berättelser.

Vi ska ha två bilar, en vit och en svart och de ska vara Mercedes Benz – tjej 14 år.

Jag vill ha en Audi, en hög vit med svarta bakfönster – tjej 15 år.

Också EPA-traktorer och A-traktorer nämns i ett par av uppsatserna. Inte att de själva tänker att de kommer att köra runt i dessa fordon år 2040, utan att de tänker att deras barn kommer göra det.

...ska jag beställa en ny A-traktor åt sonen, den ska vara mycket fin så att han får en bra ungdom – kille 15 år.

Under tiden är det epa tillverkning på gång. Det är Elmer (sonen) som vill ha en epa. – tjej 16 år.

Det första citatet visar på att det finns en uppfattning om att EPA-traktorn har en roll i vad som uppfattas som en bra ungdomstid. Detta tycks särskilt gälla för pojkar. Båda författarna till ovanstående citat skriver att det är deras söner som skall ha en epa, inte döttrarna. Denna bild bekräftas av de ungdomar jag pratar med på Station, Ungdomens hus. Det är främst killarna som tar upp EPA-traktorer och hur de upplever de dåliga vägarna i Haparanda som ett problem när de är ute och kör. De gropiga vägarna förstör deras fordon. De

dåliga vägarna är också ett argument de lyfter upp när de berättar varför de ser Haparanda som en tråkig plats att vara på. På frågan om vad de tycker saknas i Haparanda får jag omedelbart samma svar från flera stycken: ”Biltema!”.

Intresset för bilar och andra fordon skulle också kunna ses som ett uttryck för en gemenskap. Det är kring bilar och motorer många unga, främst killar samlas. För en del ungdomar i Haparanda blir detta motorintresse till en identitet, att meka, köra och prata om bilar. Det kan också ses som en identitet som till en viss del sitter i kroppen, i själva görandet. I händernas förmåga att skruva och huvudets förmåga att lösa de problem som uppstår (jfr Frykman 1990). Då blir det en möjlighet att tillverka sin EPA-traktor själv som en av tjejerna nämner i sin uppsats. Utöver bilar och EPA-traktorer ges även skotrar, båtar, skogsmaskiner och andra fordon stort utrymme i många av killarnas uppsatser.

Jag jobbar som maskinförare i Sverige. Jag jobbar lite överallt i Norrbotten. Jag kör skotare och skördare. [...] På min fritid så fiskar jag och jagar och skruvar på min cross. – kille 16 år

Att det främst är killarna som uttrycker intresse för detta skulle också kunna ses i ljuset av identitet och maskulinitet. Enligt kulturgeografen Susanne Stenbacka kopplas ofta män i mer rurala områden samman med idéer om en identitet som är förknippad med aktiviteter som kräver stora maskiner eller bilar (Stenbacka 2014). Det är aktiviteter som ses som typiskt manliga. Att framtidsplanerna för många av killarna inkluderar olika fordon kan därför ses som ett uttryck för hur de förhåller sig till sådana föreställningar, men också att föreställningar om vad som är typiskt manligt påverkar deras framtidsplaner och handlingar. Att det därför är söner som kopplas ihop med EPA-traktorer kan ses som ytterligare ett uttryck för detta.

Ett annat sätt att tolka den stora betydelse som bilar och EPA-traktorer tillskrivs av många av de ungdomar jag varit i kontakt med är att det är ett uttryck för frihet och rörlighet. Med egna fordon så blir det enkelt att ta sig fram och behovet att anpassa sig efter kollektivtrafikens tidtabeller

försvinner. Likaså behöver man inte heller vara beroende av föräldrar eller vänner som kan skjutsa eller hämta. I mina intervjuer framkom det att många tycker att kollektivtrafiken i kommunen är ett problem, särskilt för de som är bosatta ute i byarna där bussarna sällan går. Det skulle därför också kunna upplevas som en nödvändighet att ha bil. Att samhället de lever i är bilburet i större utsträckning än uppbyggt av kollektivtrafik. Att detta kan vara ett problem framkom under en av intervjuerna där både bristen på avgångar och hur man förhåller sig till detta i vardagen lyftes fram:

Men då har busstidtabellerna varit ganska dåliga, de flesta ungdomar åker ju buss och då kanske de missar, alltså om det är något roligt som händer här i Haparanda, då kanske de missar det då de inte kan ta sig hem eller hit. [...] Man måste ju tänka lite när man lägger möten och så, och anpassa sig efter när sista bussen går.

Ett annat sätt att se på bilarnas roll i uppsatserna är att se dem som ett uttryck för framtida framgång och status. Det är sällan det är några billiga bilar det skrivs om. Att kunna ha dyra bilar visar på en god framtida ekonomi, att i framtiden vara framgångsrik. Drömmarna om de framtida bilarna verkar inte ha någon korrelation med var man tänker sig att man kommer bo och verka. Att ha en bil som sticker ut från mängden skapar också en viss identitet. De flesta kör inte runt i en Bugatti. På så sätt kan bilen i vissa fall ses som en statusmarkör. Framtidsplanerna om att äga en särskild sorts bil skulle därför kunna tolkas som ett uttryck för vem man vill vara och kopplas samman med.

4. Framtidsplaner

4.1 Hopp om framtiden

Ungdomar förknippas ibland med förmågan att indirekt kunna säga någonting om framtiden, att de är snabba med att fånga upp förändringar och ta till sig nya influenser vilket antas kunna säga någonting om förändringar i samhället (Löfgren 1991:8, Forsnäs 1994:13). Hur de unga tänker och pratar om en plats skulle därför kunna tänkas säga någonting om hur platsens framtid ser ut. Inte minst med tanke på att det ständigt behövs nya generationer som tar vid för

att en kommun eller en ort skall kunna fortleva. Om ungdomar inte ser att de själva har någon framtid där, hur blir då framtiden för platsen? Vem skall ta vid? Det skulle kunna sägas bidra till att utforma platsen som sådan över tid.

Som tidigare nämnt så har de ungdomar i Haparanda som jag varit i kontakt med i stor utsträckning visat på optimism och framtidstro gällande det egna livet. Att känna hopp inför framtiden är betydelsefullt av flera olika anledningar. Enligt den australiske antropologen Ghassan Hage är ”hoppet är kanske den viktigaste ingrediensen för att medborgarna alls skall finna en plats för sig själva i det samhälle de lever” (Hage 2003 ref. i Frykman & Hansen 2009:32). Samhället i detta fall skulle både kunna tänkas vara i det lokalsamhälle de vuxit upp i, den plats där de i framtiden tänker att de kommer befinna sig samt i det svenska samhället i helhet. De ungdomar som i uppsatserna skrivit att de tror att Haparanda kommer att ha utvecklats i positiv riktning till år 2040 är ofta desamma som pratar om ett framtida liv i kommunen. De verkar både hoppfulla inför framtiden och förvissade om att det kommer att finnas en plats i det lokalsamhälle de vuxit upp i även när de är vuxna.

Hages resonemang ovan bygger vidare på Bourdieus resonemang om att medborgare i ett väl fungerande samhälle ges chansen att utforska sina ”objektiva framtidsutsikter och därav skapar sig en subjektiv horisont av möjligheter, vilket stakar ut gränserna för de planer som för samma människor framstår som tänkbara och realiserbara” (Broady 1990:241 ref. i Frykman & Hansen 2009:32). Det insamlade uppsatsmaterialet visar på hur högstadieungdomarna gör just det utifrån det tema, *mitt liv 2040*, som de hade blivit tilldelade. De bedömer och värderar vilka objektiva framtidsutsikter som de uppfattar finns i samhället och vart dessa finns och anpassar dem sedan till sina egna erfarenheter och drömmar. Vissa saker framstår som möjliga att genomföra, andra inte. Vad som upplevs vara möjligt är därför individuellt och ett tydligt uttryck för kulturell identifiering. En informant har valt att dela upp sin uppsats i två delar, där ena delen handlar om den framtid som hon helst skulle vilja ha och den andra delen om vad hon tror är mer realistiskt att tro faktiskt kommer hända. Drömlivet handlar om att flytta till

södra Finland och kunna försörja sig som ridlärare inom klassisk ridning kombinerat med hobbyfotografering. Informanten skriver också om hur den globala uppvärmningen är ett avvärt hot och att det inte finns någon oro. Sedan vänder uppsatsen och andra halvan lyder som följer;

Säkert så kommer det där inte att hända. Om jag är realistisk så kommer jag i en nära framtid skaffa jobb i IKEA då mamma jobbar där och sen med det jobbet så ska jag stiga upp till högre lön. Stanna i Haparanda kommer jag göra, då jag gillar små städer bättre än stora. År 2040 har globala uppvärmningen säkert haft en sån effekt på nordén att det kommer säkert inte snöa så mycket här i Haparanda. Haparanda kommer inte att ha ändrats mycket. Det är ju nu Haparanda... Säkert så kommer det där shopping-centret som kommunen har sagt att dom ska börja göra. Barn så kommer jag också skaffa nu i realiteten. Det här är hur jag på riktigt tänker att det ska bli. Inte mycket har ändrats och allt är ganska stabilt.

Här syns tydligt vilka planer som för informanten framstår som mer realiserbara än andra. Att det finns en plats för informanten i samhället hon lever i också i framtiden framkommer i berättelsen och det kan ses som att det finns ett hopp om att framtiden kommer att ordna sig, även om det hon allra helst skulle vilja hända kanske inte kommer att ske. Om en handlingsmöjlighet ter sig begränsad så finns det andra handlingsmöjligheter istället. Det går också att se det som ett uttryck för hur den kulturella identiteten spelar mellan hopp och oro. Hopp om att kunna få det man drömmer om eller att det blir bra ändå. Oro över att inte kunna få det man helst vill ha och oro över saker som står utanför den enskilda individens kontroll, exempelvis klimatförändringar.

4.2 Att vinna eller förlora

Under mina intervjuer kommer det flera gånger upp att det finns en generell bild där stanna kvar i Haparanda är likställt med att förlora. Det kan sägas vara negativt laddat att stanna kvar. I alla fall under ungdomstiden. Att återvända när det är dags att skaffa familj eller vid pensionen nämns ofta som möjliga alternativ och verkar vara mer kollektivt accepterat. När jag frågar

var denna negativa bild av Haparanda kommer ifrån så får jag främst svaret att det kommer från andra ungdomar, både äldre och jämnåriga. Men också från vuxna i omgivningen och från olika media, från tidningar och internet. Det tycks finnas en allmän uppfattning bland många av ungdomarna om hur man ska förhålla sig till den plats där de bor och vuxit upp. Men också vad som innebär att lyckas eller misslyckas. Dessa uppfattningar speglar de föreställningar om ungdomar och framgång som finns i samhället. De kan sägas vara uttryck för en större diskurs som sträcker sig längre än till det egna lokalsamhället.

Man förlorar om man hamnar på ICA Maxi hela livet. Man skojar om det. Efter ett tungt prov, "nu blir det ett liv på Frasses på landsbygden..." – kille 18 år.

Att jobba på ett hamburgerhak, på landsbygden dessutom, uppfattas som ett klart bevis på misslyckande. Likaså kan det ses som negativt laddat att i framtiden arbeta i kassan på ICA Maxi. Upprepandet av detta gör att det till sist uppfattas som en sanning. Liknande resultat beskriver Helena Kåks i sin studie baserad på intervjuer med ungdomar från Ludvika. Att arbeta kvar på hemorten i en matvarubutik framställs som något icke önskvärt, det ses som avsaknad av ambitioner. Kåks menar att detta kan ses som ett negativt laddat *life-script*, och genom att ta avstånd från det scriptet så tydliggörs istället dess motsats, det ideala livet. Att hamna på ICA Maxi blir i sammanhanget likställt med en brist på målmedvetenhet och visioner (Kåks 2007:230).

Det finns alltså vissa jobb som i större utsträckning förknippas med att ha lyckats än andra. Citatet om att hamna på Frasses om provet i skolan misslyckas visar på en slags passivitet, att det inte är ett *aktivt* val att hamna där. Att däremot ha utbildat sig inom IT och sedan återvända för att arbeta som chef på Episerver visar på målmedvetenhet. Det är positivt laddat och därför mer accepterat. Det ideala livet föreställs vara någonting helt annat än ett liv på landsbygden med ett jobb på ICA eller Frasses. Detta är med och bidrar till att forma den kulturella identiteten. Några av ungdomarna berättar att de föredrar mindre städer eller orter och därför föreställer sig att de

kommer bo på sådana platser i framtiden. I flera fall anpassas yrkesplanerna efter detta. Dessa visar på aktiva val för att utforma framtiden så som de vill ha den, baserat på egna preferenser. Samtidigt verkar det finnas en medvetenhet om att detta i vissa fall riskerar att uppfattas som ett negativt laddat script av många, motsatsen till det ideala livet. Att det upplevs som passivitet, trots att det också snarare handlar om aktiva val och handlingar.

4.3 Utbildning

Högre utbildning både upplevs vara och är ofta en väg som leder bort från Haparanda för många ungdomar i kommunen. En del återvänder efter studierna, andra inte. Detta är ingenting unikt för just Haparanda utan ett faktum för många kommuner runt om i Sverige. Ungdomar lämnar hemkommunen när det är dags för olika högskole- och universitetsstudier eftersom dessa lärosäten ofta finns i större städer. Utbildning betraktas oftast som någonting önskvärt, det anses vara bra både för individen och för samhället i stort. Men samtidigt kan det bli till ett problem för hembygden att de unga som läser vidare ofta också försvinner därifrån (Hansen 1998:109).

Insikten om att vidare utbildning i många fall också leder bort verkar finnas hos de allra flesta ungdomar jag varit i kontakt med. Många gånger under mina samtal med ungdomar i Haparanda så konstateras det med en självklarhet att de förmodligen kommer att behöva flytta någon annanstans i framtiden. Dels för vidare utbildning, men också efter studierna för att kunna arbeta inom det område de har studerat. Detta eftersom en del yrken helt saknas i och kring Haparanda eller är få till antalet. Särskilt aktuellt blir dessa funderingar för de ungdomar som går på gymnasiet eller för de som står inför valet av gymnasieprogram. Det finns en medvetenhet om vilken betydelse gymnasievalet får för olika framtidsmöjligheter. Många verkar tidigt vara mentalt förberedda på att en flytt kan komma att bli nödvändig för att uppnå det man vill ha senare i livet. För de ungdomar som läser eller kommer att läsa studieförberedande program på gymnasiet blir detta kanske en än mer aktuell fråga att fundera på. Detta tar också en av mina informanter upp under en intervju:

Alla vet att studieförberedande program är gjorda för ytterligare studier. Man känner att man måste flytta och studera vidare eftersom jag valde att läsa det här programmet. [...] Men [vissa känner] "jag vill inte studera vidare. Fast stannar jag så blir jag en förlorare, jobbar på Ica Maxi typ". [...] Det finns massa unga som sitter hemma och mår dåligt över detta.

Citatet visar på en konflikt som kan uppstå när ungdomar upplever att det förväntas av dem att de läser vidare på grund av sina studieförberedande gymnasieval samtidigt som de av någon anledning känner bristande motivation eller osäkerhet kring att göra så. Återigen lyfts det fram att det är negativt laddat att stanna kvar och att det upplevs vara det samma som att förlora. För ungdomar som valt att läsa mer yrkesförberedande program på gymnasiet skulle det kunna tänkas vara enklare att motivera ett eventuellt kvarstannande om de valt att utbilda sig till någonting under gymnasietiden som det sedan går att arbeta med på hemorten. Men främst tycks det finnas en slags förväntan på att vid en viss ålder så ska man befinna sig någon annanstans än i Haparanda.

Jag är ganska förvånad när jag ser folk i 20-25årsåldern som är i Haparanda, funderar "vad gör du här?" [skratt] Så kanske är jag en del av problemet? Eller så är det så inpräntat i hjärnan att flytta ut för att få en ljusare framtid.

Här syns också en slags självreflektion över den egna rollen i förhållande till denna allmänna uppfattning. Att det finns en gemensam kulturell föreställning om att under en viss period i livet så bör livet utspela sig någon annanstans.

Det är inte heller alla som jag varit i kontakt med som uttrycker planer på vidareutbildning för att få ett specifikt jobb eller att de upplever att det förväntas av dem. Flera av uppsatserna innehåller ambitioner om att starta något eget, som ett café eller som skogsmaskinförare vilket kan tänkas vara genomförbart även utan högre utbildning. Det är dessutom drömmar om att bli framgångsrik inom områden som är lätta att införliva i de samhällen de beskriver att de i framtiden vill leva i. Dessa drömmar och framtidsplaner som

uttrycker att det går att bli framgångsrik också på hemmaplan eller andra mindre orter kan också ses som svar på den kulturella föreställningen om att det inte ingår i ett idealt livsmanus att stanna kvar. Att man inte alls behöver bli en förlorare om man stannar kvar. Likaså behöver det inte visa på passivitet eller bristande ambitioner.

Sociologen Lotta Svensson menar att ur ett samhällsperspektiv är ungdomars tankar kring flytta eller stanna i hemkommunen av stor betydelse, eftersom varje individs beslut i frågan i längden påverkar bland annat befolkningsstrukturen och vilka möjligheter som finns för framtida utveckling (Svensson 2006:28ff). Inte minst gäller detta för mindre kommuner. Samma resonemang kan dessutom överföras till att gälla på regional nivå. Det behövs både skatteintäkter och befolkningsunderlag för att kunna upprätthålla olika samhällsfunktioner och skapa tillväxt. Vilken inställning som finns till hemorten hos ungdomar men också i vilken utsträckning de känner att de har möjlighet att påverka och delta i utvecklingen har i dessa sammanhang både symbolisk och praktisk betydelse (Svensson 2011:35).

5. Att få känna stolthet

5.1 ”De vet typ inte ens vad som finns här uppe”

Den negativa bild av Haparanda som finns och framförs bland kommunens ungdomar blir till en ständigt upprepad och därigenom självreproducerande sanning. Det finns ingenting att göra här. Det är för litet. Den som stannar kvar har förlorat. Det är ingen som egentligen vill vara här. Vad gör det med den egna uppfattningen i längden?

Under en av intervjuerna kommer frågan indirekt upp. Informanten lyfter upp hur hon önskar att den negativa bilden av hemkommunen i framtiden kommer att ha förändrats och att Haparanda istället skulle få vara en plats där unga vill vara och känner att det är roligt att bo. Att kommunens ungdomar istället för att lyfta fram vad som är negativt istället skulle känna stolthet över var de kommer ifrån och våga lyfta fram det positiva. Hon kommer också in på hur

hon upplever att det skiljer sig åt runt om i landet. Alla känner till Stockholm och andra större städer som oftast förknippas med möjligheter och modernitet och är därför är en plats med positiva associationer. Detta är någonting som påverkar den egna kulturella identifieringen, hur man förhåller sig till dessa föreställningar. Samtidigt så är hennes upplevelse att stora delar av Sveriges befolkning inte vet vad som finns i norra Sverige.

Om man tänker på resten av Sverige så de vet typ inte ens vad som finns här uppe [...] De vet typ ingenting om oss medan vi vet typ allting om dem. Så det skulle, jag vet inte, vara roligt att sprida kunskap om att det faktiskt finns en del här också som lever och, ja... [...] Alltså jag tänker på södra Sverige, för att man vet ju, alltså man hör ju mycket om typ Stockholm, Malmö och dom här. Pratar man typ med dem någon gång så ba'... [...] De verkar som inte veta att Norrbotten finns. Vad som finns här uppe. Att det finns städer och folk här också. Det hade varit roligt om alla inte bara ville bo där, utan att folk faktiskt även ville bo här.

I ovanstående citat lyfter hon upp de skillnader hon upplever att det finns mellan Norrbotten och Stockholm, och att det är Stockholm som anses vara den ideala platsen. Norrbotten framstår istället som dess motsats, vilket också gör att det blir svårt att känna stolthet över var en kommer ifrån. Uttalandet om att de inte vet vad som finns i Norrbotten kan tolkas som en upplevelse av marginalisering. Uttalandet om att de, ungdomar i Haparanda, vet allting om dem i södra Sverige men att de i gengäld inte upplevs veta någonting om dem kan ses som ett uttryck för ojämlikhet och en maktobalans. Att det just är Stockholm som nämns och som det jämförs med är förmodligen heller ingen slump, Stockholm framställs i många sammanhang som Sveriges politiska, ekonomiska och kulturella centrum (Eriksson 2011). Norra Sverige i sin tur betraktas och framställs ofta som en del av periferin i stället, alltså motsatsen till centrum. Enligt kulturgeografen Madeleine Eriksson så är det oftast glesbygdsproblematik som får representera de nordligare landskapen i allt från politik till populärkultur och nyhetsrapportering (Eriksson 2010). När bilden av norra Sverige konstrueras och reproduceras sker det just utifrån teman som arbetslöshet och avfolkning, inte utifrån tillväxt och inflyttning

som istället förknippas med Stockholm och andra större städer. På så vis så blir den norra delen av Sverige allt det som Stockholm inte är. Stockholm normerar vad som är normalt och som allting annat mäts mot.

När min informant och många med henne pratar om hur de upplever att ”*De verkar som inte veta att Norrbotten finns. Vad som finns här uppe. Att det finns städer och folk här också.*” så är det förmodligen inte ett uttryck för att de har träffat en stor andel av dessa människor och att de alla uttryckt sig så. Mer troligt är det ett uttryck för hur unga i Haparanda och i andra delar av Norrbotten och norra Sverige upplever att de uppfattas av andra. Madeleine Eriksson har visat, genom att genomföra en kritisk diskursanalys av nyhetsartiklar publicerade av Dagens Nyheter, hur de nyheter som gäller norra Sverige i hög utsträckning handlar om negativa nyheter. Det framställs gärna som ett homogent område med samma förutsättningar och problem överallt. Norrlänningar i sin tur framställs i termer av traditionella, passiva och bakåtsträvande. Ofta arbetarklass. De framställs som motsatsen till det moderna Sverige som då antas finnas någon annanstans än i just norra Sverige. Hela denna process där norra Sverige framställs som allt det Stockholm inte är kallar Eriksson för ”othering” (2010). De som bor där blir då till ”de andra”.

Denna bild av norra Sverige och i förlängningen också av Haparanda bidrar till att forma den kulturella identiteten hos de unga som bor och växer upp där. Den kulturella identiteten skapas i relation till andra, hur det upplevs att andra ser på en själv (Alsmark 1997:11). Citatet ovan visar just tydligt på en sådan upplevelse, en upplevelse av att människor i södra Sverige inte vet vad som faktiskt finns i exempelvis Haparanda. Samtidigt uttrycker hon att ungdomar i Haparanda mycket väl känner till dem. Detta skapar en känsla av att vara avvikande från den rådande normen, att vara ”de andra”. En plats representerar mer än sig själv, den skapar ett bestämt kulturellt sammanhang. Stockholm sätts in i ett sammanhang av positiva associationer, Norrbotten gärna i ett sammanhang med mindre positiva associationer. Därigenom blir dessa sammanhang också en kontext för att förstå det egna livet och identiteten (Stenbacka 2014:6, Kåks 2007). Att se hur norra Sverige och

därmed också Haparanda framställas som ”de andra” i rikstäckande medier och andra sammanhang är någonting ungdomar i Haparanda har att förhålla sig till. Citatet ovan kan ses som ett erkännande av att de är ”de andra”, men visar också att det är något informanten inte vill acceptera. Genom att vilja sprida kunskap om vad som finns i Haparanda och visa på ”att det faktiskt finns en del här också som lever” vill hon utmana bilden av dem som avvikande.

5.2 Att känna stolthet

Citatet ovan visar också en önskan om att det vore annorlunda. Att maktobalansen skulle jämnas ut och att även Haparanda får vara en del av den positiva bilden. Informanten säger vidare att hon tycker det vore roligt om Haparanda i framtiden skulle bli till en plats där ungdomar vill vara och känner att det är roligt att bo. Att hon i framtiden skulle vilja få höra positiva uttalanden om Haparanda som plats från omgivningen. Det handlar inte heller om att det bara skulle vara roligt om bara de som är uppvuxna i Haparanda skulle vilja bo där, utan kan tolkas som en önskan om andra också känner till Haparanda och skulle vilja flytta dit. Hon pratar om att få känna stolthet istället för de negativa känslor som hon upplever ständigt lyfts fram och uttalas. Vid frågan om vad som behövs ändras för att detta skall bli verklighet kretsar svaret kring vad som kan göras på lokal nivå för att uppnå detta, kanske främst på kommunal nivå och kommunens del i det hela. Bland annat lyfts behovet om att rent konkret åtgärda saker som behöver förbättras, så som dåliga vägar och utökad kollektivtrafik. Det räcker inte att bara prata om det. Hon menar att det tar för lång tid innan saker fixas och det finns en allmänt spridd uppfattning om att det inte händer någonting alls, vilket bidrar till uppfattningen om att det är bättre någon annanstans. ”*Det är inte konstigt att folk inte vill bo här när ingenting fixas*” Här verkar det som om att det främst är mer ”fysiska” brister och tillgångar i lokalsamhället som sammankopplas med möjligheten att kunna känna stolthet och glädje över platsen man bor på. I resonemanget framkommer det också hur den kulturella identiteten sammankopplas med vilka möjligheter det uppfattas att lokalsamhället

erbjuder för att kunna leva ett gott liv, inte minst när det kommer till service av olika slag.

I diskussionen kring att få känna stolthet och hur detta skall uppnås så skulle en annan aspekt kunna vara vem som har tolkningsföreträde och därigenom bestämmer hur vissa platser skall uppfattas och vad de definieras av. Ungdomar i Haparanda eller någon annanstans i Sverige lever inte avskilda från resten av världen. Det är inte bara lokalsamhället som påverkar uppfattningar och är med och formar den egna identiteten utan omvärlden är ständigt närvarande. Det finns en diskurs kring stad och land som påverkar hur vi talar om dessa. Exempelvis så tillskrivs inte landsbygden attraktivitet och utvecklingspotential i samma utsträckning som städer vilket bland annat påverkar identiteten hos de som lever på respektive plats (Forsberg et al 2012). Denna diskurs påverkar också ungdomar i Haparanda, vilket bland annat syns i uttalanden som ”*det går inte att bli någonting här*” eller att man förlorar om man hamnar på ICA Maxi eller Frasses på landsbygden.

Om vi uppehåller oss lite till vid bilden av Norrland som en slags motsats till det moderna Sverige och återvänder till innehållet i uppsatsmaterialet igen så ger det en ytterligare en dimension till berättelserna om de dyra bilarna och båtarna, de vackra husen och resorna utomlands. Dessa berättelser står i stark kontrast till ett omodernt liv. Om upplevelsen är att övriga Sverige tillskriver en vissa egenskaper på grund av uppväxtort så kan de framtidsdrömmar som beskrivs i uppsatserna ses som ett svar på detta. Att det inte alls är eller behöver vara så. Likaså visar drömmarna om de egna framgångsrika verksamheterna och chefspositionerna inte på någon passivitet, utan snarare på ett stort driv och tillförsikt om vad som är möjligt att åstadkomma.

I några av uppsatserna finns det emellanåt en underliggande ton som ibland skulle kunna tolkas som närmast raljerande. Det kan handla om ryska bankkonton för att finansiera lyxiga båtar, om att driva Sveriges bästa advokatbyrå och tjäna svarta pengar eller om att ha kebabrestauranger i Kiruna som serverar så god kebab att folk åker hela vägen från Stockholm för att äta där. Dessa uppsatser tenderar dock att sedan svänga åt andra hållet och

istället avsluta med att det nog snarare blir ett framtida boende i husvagn, att sluta som alkoholist eller någonting annat med negativ laddning. Min tolkning av dessa uppsatser är inte att de faktiskt tror att de kommer att sluta så. Men i ljuset av den pessimistiska bild som Madeleine Eriksson menar ofta förmedlas av norra Sverige så kan dessa uppsatser ses som att ungdomarna är medvetna om den bild av norrlänningar som finns, och att de istället driver med denna bild. Det går också att se som ett uttryck för en upplevelse av ojämlika maktförhållanden. Att Norrbotten i vissa sammanhang marginaliseras och att det är någonting som de unga i Haparanda har att förhålla sig till när de tänker kring sin framtid.

6. Slutord

Min utgångspunkt har varit att undersöka hur ungdomar i Haparanda talar om sin framtid. Överlag verkar framtidsoptimismen vara stor. Men det tycks också finnas en viss spänning mellan hopp och oro som ungdomarna förhåller sig till när de egna framtidsplanerna konstrueras. Det finns en tro på att framtiden går att forma själv och att det därför är upp till en själv hur den blir. Det går att göra vad man vill. Var man vill. I London, New York, Stockholm, Luleå eller Haparanda. Samtidigt så verkar det finnas en gnagande känsla av att man riskerar att bli en förlorare. Om man väljer fel, inte är ambitiös nog eller helt enkelt vill något som inte uppfattas tillräckligt positivt av omgivningen. Ungdomarna är också medvetna om hur Haparanda uppfattas av andra i olika sammanhang, både positivt och negativt. Likaså om vilka allmänna uppfattningar det finns om vad som anses visa på ambition eller brist på detsamma. Dessa förmedlas in i föreställningar om det egna livet, exempelvis i föreställningar om att alla skulle vilja flytta härifrån om de bara kunde. Att det inte finns någonting att göra här. Samtidigt visar flera på ambitioner om att det visst går att bli någonting också i Haparanda.

När jag har talat med ungdomar enskilt så har många positiva saker om Haparanda lyfts fram. Bland annat har flera nämnt det är lätt att påverka och att det finns flera vägar att gå för att göra sin röst hörd. Ungdomsrådet är ett sätt. Att ungdomar upplever att det går att påverka och ha inflytande i

lokalsamhället kan i förlängningen tänkas spela in i uppfattningen om vad som är möjligt att göra och inte.

Att också normer och värderingar utifrån spelar in kommer till uttryck i att det upplevs som om andra inte känner till Haparanda. Att andra inte känner till vad som finns där, att det finns en uppfattning om att det inte finns någonting alls och att det då blir svårt att kunna uttrycka stolthet över var man kommer ifrån. Den egna identiteten skapas också i samklang med föreställningar om hur andra uppfattar en själv. Att kunna känna stolthet eller inte har också kopplats ihop med brister i lokalsamhället och en upplevelse om att kommunen inte gör tillräckligt. Det tycks finnas motstridiga känslor där, dels en uppfattning om att kommunen lyssnar och försöker förbättra, dels att det inte händer något. En del ligger det nog i vad kommunalrådet Peter Waara sa under min intervju med honom, att kommunen hela tiden behöver jobba aktivt med att lyfta fram vad Haparanda faktiskt är bra på för att skapa en bild som kan konkurrera med den negativa bild som finns. Bland annat blev Haparanda utsedd till årets ungdomskommun 2016⁴. Men det handlar också om den negativa bild som sprids mellan ungdomarna själva och från andra i omgivningen. Det blir svårt att känna stolthet om budskapet från omgivningen hela tiden är det motsatta. Detta kan också tänkas hänga ihop med hur man kan underlätta för de som känner att de förlorar om de blir kvar. En fråga som det skulle vara intressant om det tittades närmare på i ytterligare studier.

Denna uppsats är koncentrerad till ungdomar i Haparanda kommun. Haparanda, liksom andra platser, har sina unika utmaningar och förutsättningar. Resultatet kan därför inte generaliseras till att gälla alla ungdomar runt om i Sverige. Däremot skulle man kanske kunna lära sig ett och annat av dessa ungdomar och överföra detta resultat till andra, liknande platser i landet. Exempelvis hur den kulturella identiteten formas både av lokala och globala influenser och hur föreställningar om vad som är ett

⁴ Hämtat från Årsredovisning Haparanda Kommun 2016:

<http://www.haparanda.se/download/18.2ba1d20515b656d3bf95f4/1493108234680/Arsredovisning+2016.pdf>

”lyckat liv” påverkar ungdomar när de funderar kring hur de vill att deras framtid skall bli. På vissa punkter skiljer sig inte ungdomar sig nödvändigtvis så mycket från varandra. De har samma frågor och val de står inför. Vem är jag och vem vill jag vara?

7. Källor och litteratur

7.1 Litteratur

Alsmark, Gunnar (red.) 1997: *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Studentlitteratur Lund.

Eriksson, Madeleine 2010: *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North*. Umeå: Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet. Hittad via <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A354324&dswid=-8047> (2017-05-14)

Eriksson, Madeleine 2011: *Övergivna platser och kreativa platser: Diskurser om stad och land*. Ingår i Geografiska Notiser. ISSN 0016-724X, Vol. 69, nr 2, 61-66 s. Hittad via <http://www.geografitorget.se/gn/nr/2011/bil/2-05.pdf> (2017-05-12)

Forsberg, Gunnel., Lundmark, Mats., Stenbacka, Susanne. 2012 *Demografiska myter: föreställningar om landsbygden – mer myter än faktiska fakta*. Stockholm: Öhrlings Pricewaterhouse Coopers AB.

Forsnäs, Johan / Boëthius, Ulf / Forsman, Michael / Ganetz, Hillevi / Reimer, Bo 1994: *Ungdomskultur i Sverige. FUS-rapport nr 6*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB. ISBN: 91-7139-200-9

Frykman, Jonas 1990: *What People Do But Seldom Say*. Ethnologica Scandinavica, Vol. 20, s 50–62.

Frykman, Jonas & Hansen, Kjell 2009: *I ohälsans tid*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Fägerborg, Eva 2011: Intervjuer. I: Kaijser, Lars, Öhlander, Magnus (red). *Etnologiskt fältarbete*. 2:3 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Hansen, Kjell 1998: *Välfärdens motsträviga utkant – lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland*. Historiska media.

Kåks, Helena 2007: *Mellan erfarenhet och förväntan, betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser*. Linköping: Linköping Studies in Art and Science No.408

Löfgren, Anders 1991: Blott Stockholm svenska ungdomar hava? Aspekter på ungdomstidens geografi. I: Löfgren Anders & Norell, Margareta (red). *Att förstå ungdom: Identitet och mening i en föränderlig värld*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Ortner, B Sherry 1973: *On Key Symbols*. I: American Anthropologist, Vol. 75, No. 5 (Oct. 1973), ss. 1338-1346

Reimer, Bo 1997: *Kulturella identiteter i förändring: svenskar, massmedier och Europa inför 2000-talet*. I: Nordicom Information 1/1997, Carlsson Ulla

(red.). Hittad via <http://www.nordicom.gu.se/sv/publikationer/nordicom-information/nordicom-information-11997> (2017-05-30)

Stenbacka, Susanne. *Män utanför städerna – om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring*. SOU 2014:6, Män och jämställdhet, bilaga 12. Socialdepartementet.

Svensson, Lotta 2006: *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Linköping: Linköping University Electronic Press.

Svensson, Lotta 2011: *Ungdomars bristande intresse för lokal utveckling – en självuppfyllande profetia? I: Möller, Peter (red.): Vem bygger landet? Gidlunds förlag.*

Waara, Peter 1996: *Ungdom i gränsland*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Ziehe, Thomas 1984: *Kulturell friställning och narcissistisk sårbarhet I: Forsnäs, Johan; Lindberg, Ulf & Sernhede, Ove (red.) Ungdomskultur: identitet-motstånd*. Stockholm: Ordfront

Öhlander, Magnus 2011: *Analys. I: Kaijser, Lars, Öhlander, Magnus (red.) Etnologiskt fältarbete. 2:3 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.*

7.2 Otryckta källor

Jordbruksverket 2016: *Vad är landsbygd?*

<http://www.jordbruksverket.se/arnesomraden/landsbygdfiske/programochvisioner/hurgardetforprogrammen/vadarlandsbygd.4.26aaa7aa15471338dad11817.html> (2017-04-24)

SCB 2010: *Unga bor i storstan, äldre i glesbygd*.

http://www.scb.se/statistik/publikationer/le0001_2010k03_ti_05_a05ti1003.pdf (2017-05-29)

SCB 2016: *Sverige i siffror*. <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/#?region1=2583®ion2=> (2017-05-16)

Årsredovisning, Haparanda kommun 2016:

<http://www.haparanda.se/download/18.2ba1d20515b656d3bf95f4/1493108234680/Arsredovisning+2016.pdf> (2017-06-12)